

TRANSATLANTISCHE RELATIES: EEN RAPPORTAGE

CDA Commissie Buitenland, 4 juli 2019

Werkgroep binnen de commissie voor dit rapport:

Co van der Aa, Sergei Boeke, Mireille de Jonge, Jean Penders, Joep Sweyen,
Brigitte Bauer (Auteur)

(THE TRANSATLANTIC PARTNERSHIP: A REPORT)

(CDA Committee on Foreign Affairs, July 4, 2019)

(Individuals within the Committee working on this report:

Co van der Aa, Sergei Boeke, Mireille de Jonge, Jean Penders, Joep Sweyen,
Brigitte Bauer [Author])

Inhoudsopgave

1. Achtergrond
2. Veiligheid en defensie: deskundigen aan het woord
3. Handel: deskundigen aan het woord
4. Rusland en China: deskundigen aan het woord
5. Bespreking en aanbevelingen
6. Tenslotte
7. Referenties
8. Samenvatting / Summary

TRANSATLANTISCHE RELATIES: EEN RAPPORTAGE

1. Achtergrond

De VS en Europa—met daarbinnen Nederland—hebben altijd een bijzondere band gehad, geworteld in een gemeenschappelijke oorsprong, een lange geschiedenis, en gedeelde waarden. Het Transatlantische bondgenootschap, dat o.m. vanaf 1948 geformaliseerd werd in de NAVO, heeft zijn nut bewezen en uiteindelijk geleid tot het einde van de Koude Oorlog. Sindsdien is het internationaal politieke krachtenveld sterk multipolair geworden en zien we parallel daaraan een diversificatie en verschuiving van economische machtsblokken, al dan niet met militaire expansie (e.g. China in de Zuid Chinese Zee). Daarnaast is het recente verschijnsel van de hybride oorlog (Rusland) samen met het aanhoudende radicaal Islamitisch terrorisme moeilijk grijpbaar, schijnbaar willekeurig en daardoor moeilijk te bestrijden. Tenslotte zien we dat wereldwijd diverse regimes proberen hegemonie te vestigen, zich militair te profileren en/of nucleaire wapens te ontwikkelen.

Tegen deze complexe en vaak onvoorspelbare achtergrond zijn solide bondgenoten van cruciaal belang, zeker voor Europa, dat zich omringd ziet door instabiliteit en door meerdere van de hierboven genoemde aanhoudende brandhaarden: een hybride oorlogssituatie in Oost Europa, (religieuze) oorlog en machtsstrijd in het Midden-Oosten en onrust aan de zuidgrenzen. In concreto wordt Europa geconfronteerd met massa-immigratie, terroristische aanslagen, schending van zijn grenzen, en kunnen eventuele (kern-)wapens van Korea en Iran vrijwel het gehele grondgebied bereiken.

Vanuit dat perspectief evalueert de CDA-Commissie Buitenland de relatie met de VS ⁽¹⁾, Europa's belangrijkste en meest natuurlijke bondgenoot. In de Transatlantische relatie staan gedeelde waarden en belangen centraal, die op het niveau van veiligheid en handel spelen, maar die zeker ook de basis vormen van een op regels gebaseerde wereldorde ("rechtsorde", zoals geformuleerd in Art. 90, Grondwet van Nederland) en het internationaal bevorderen van de rechtstaat en democratieën. Het bondgenootschap VS - EU/NL ⁽²⁾ is daarom meer dan de concrete som der delen. Historisch kent de Transatlantische relatie (fluctuerende) elementen van verbondenheid en vervreemding, maar in totaliteit gaat het om een lange succesvolle geschiedenis. Dat betekent dat de relatie dan ook bezien moet worden vanuit een lange-termijn perspectief. Op wereldniveau fluctueert de geopolitieke inmenging van de VS en in de periode 2009-2017 heeft President Obama die in grote mate gemeden. De huidige regering ambieert een meer actieve rol, als onderdeel van de *America First* agenda ⁽³⁾.

---

¹ Hoewel "transatlantisch" semantisch een ruimer begrip is, zal het accent in dit document liggen op de relatie met de VS.

² In dit document wordt meermalen gerefereerd aan EU/NL, i.e. de EU en Nederland als zelfstandige speler.

³ Dit lijkt paradoxaal omdat *America First* slogan—voor het eerst gebruikt door Woodrow Wilson (1916)—gemakkelijk gelijk wordt gesteld aan een naar-binnen-gerichtheid. De huidige *America First* agenda beoogt primair de bescherming van de bevolking van de VS, het grondgebied, en de manier van leven. Maar ook het versterken van de welvaart en de invloed in de wereld. Buitenlandse machten zouden immers door concurrentie en het schenden van de nationale veiligheid de belangen van de VS en de inwoners schade kunnen berokkenen op gebied van veiligheid, economie en vrijheid. In dat licht wordt een actief buitenlands beleid door de huidige regering als een wezenlijk onderdeel van de agenda gezien (zie o.m. *National Security Strategy* 2017; zie voetnoot [9]). (Aut.)

De vraag die wij ons stellen is de volgende: wat is de staat van het bondgenootschap en hoe kan het bondgenootschap versterkt worden, met name op de lange termijn? Daartoe spraken wij met deskundigen inzake Veiligheid en Defensie (Aug. 2017; §2) en deskundigen inzake Handel (Dec. 2017; §3). Defensie en Handel zijn immers de twee belangrijkste pijlers van het Transatlantische bondgenootschap. Aangezien het onmogelijk is over veiligheid en handel na te denken in relatie NL-VS zonder ook te kijken naar de twee andere grote spelers in de wereld op dit moment, is met beide groepen deskundigen ook uitvoerig gesproken over Rusland en China (§4). Paragrafen 2 t/m 4 rapporteren de opmerkingen van de deskundigen en §5 evalueert die vanuit Christem-democratisch perspectief.

2. Veiligheid en defensie: deskundigen aan het woord

Algemeen

De ter zake deskundigen benadrukken dat Europa voor vrede en veiligheid afhankelijk blijft van de VS, maar zijn geloofwaardigheid t.o.v. VS moet versterken door (1) het nakomen van afspraken m.b.t. defensie uitgaven; (2) meer (onderlinge) samenwerking; (3) goede band met het VK, waarvan het belang ook door de VS wordt benadrukt (met Brexit verliest de EU een kernmacht, niet Europa).

Details

Het wordt benadrukt dat de samenwerking met het Pentagon “goed” is en dat het Nederlandse Ministerie van Defensie een heel goede relatie heeft met medewerkers ervan.

Er zijn duidelijke trends op het gebied van defensie. De EU-lidstaten verhogen de defensie uitgaven en defensietaken en -activiteiten binnen de EU/Europa raken steeds meer vervlochten. Tevens is de samenwerking tussen het Verenigd Koninkrijk en Nederland sedert het Brexit referendum toegenomen .

Cybersecurity is een cruciaal maar lastig onderwerp omdat het ingebed is in *Intelligence* (m.n. Angelsaksische wereld), samenwerking tussen overheid en private sector noodzakelijk is, en de technische ontwikkeling ver vooruit loopt op de wet- en regelgeving. Cyberaanvallen kunnen ook van kleine landen en actoren komen en de belangen onder bondgenoten lopen vaak uiteen. Tenslotte kunnen gevaren lang onzichtbaar blijven. Een belangrijke positieve ontwikkeling is dat het Internationaal Recht evenals NAVO-Art. 5 van toepassing zijn geworden op cyberspace.

De EU heeft de VS nodig voor cybersecurity: de VS liggen immers ver voor en de meeste grote IT bedrijven zijn Amerikaans. Er bestaat al Transatlantische samenwerking op dit gebied, o.m. met Nederland gezien de belangrijke en talrijke digitale knooppunten op zijn grondgebied.

De verhoudingen binnen de NAVO zijn historisch gezien altijd complex geweest. Vandaag wordt de complexiteit o.m. ingegeven door interne spanningen bijvoorbeeld t.a.v. Turkije, West-EU vs. Oost-EU, VS vs. EU. Maar ook spelen daarbij de vragen: hoe betrouwbaar is Europa (e.g. bijdragen NAVO) en hoe zeker is de toekomst van de EU en de Europese samenwerking (onderlinge fricties, populisme, etc.)?

3. Handel: deskundigen aan het woord

Algemeen

De geraadpleegde deskundigen benadrukken het belang van een goede relatie en samenwerking van de EU/NL met de VS. Een disfunctionele relatie met de VS moet absoluut voorkomen worden. Die zou de positie van beide partners ondermijnen evenals grotere belangen zoals een op regels gebaseerd handelssysteem.

Details

De EU, VS, en het VK vertegenwoordigen grote markten, zijn natuurlijke partners met gedeelde belangen en waarden en ze spreken dezelfde taal, letterlijk en figuurlijk. Ze staan een op regels en regelsystemen gebaseerde economie en handelssysteem voor. Het is in hun aller belang dat de door hen gedeelde spelregels op wereldniveau toegepast worden dan wel blijven.

Daarnaast zijn de VS op een aantal gebieden de onbetwiste leider, zoals dat van technologische innovatie, en hebben sommige van die gebieden geopolitieke implicaties. Ook zijn de VS een constante factor: de zgn. BRIC(S)-landen, die 20 jaar geleden een bepalende rol leken te zullen gaan spelen, hebben m.u.v. China momenteel weinig invloed. Dat onderstreept het belang van het Transatlantische blok als anker, nu en in de toekomst.

Traditioneel bestaat er al lang kritiek vanuit de VS op de WTO: de WTO zou te veel haar eigen weg gaan en gaan lijken op de VN (bijv. “één land, één stem”) en de *Appellate Body* wekt irritatie op. E.e.a. blijkt uit de weigering om nieuwe rechters te benoemen. Veel landen willen met de WTO door, juist ook met ontwikkelingslanden en China, en de *Appellate Body* behoeft inderdaad verbetering. Nederland ziet WTO als een middel om grip te krijgen op China. Indien WTO een punt van kritiek blijft en/of VS eruit stappen, wordt de rol van de G20 groter.

Protectionisme neemt toe, ook binnen de EU—t.g.v. Brexit. Een aantal leden van de regering Trump lijkt met het oog op handel en economie te denken in termen van *winner*s en *loser*s en import vs. export, hetgeen samenwerking kan bemoeilijken. Het heffen van tarieven op staalimport kan gemakkelijk escaleren en uitmonden in een handelsoorlog, o.m. ten koste van de EU/NL, dat ironisch gezien net als VS ook slachtoffer is van de overproductie van staal in China. Bij Amerikaanse tariefheffingen loopt de EU het risico van massale staaldumping. Aangezien productieprocessen sterk internationaal zijn geworden, kunnen een handelsoorlog of voorlopers daarvan al vrij snel tot stremmingen in productieketens leiden. Dit kan bijv. spelen in de auto-industrie, die sterk afhankelijk is van import van onderdelen en materialen.

4. Rusland en China: deskundigen aan het woord

Zoals reeds aangegeven, is het niet mogelijk na te denken over de Transatlantische relatie zonder daarbij ook te kijken naar twee belangrijke internationale protagonisten van ons tijdsgewricht, Rusland en China. In het hier volgende zijn de opmerkingen van beide groepen deskundigen samengevoegd.

Rusland

De inmenging van Rusland in aangelegenheden van de EU en de VS is enorm, zowel in omvang als aard. In Rusland zien we nauwe verwevenheid van economie en politiek (o.m. kring rond Poetin), die ver reikt. De handel met Rusland is afgenomen t.g.v. sancties. M.u.v. de rol die olie en aardgas economisch en geopolitiek spelen, is de economie niet sterk. In het algemeen geldt dat Ruslands manier van denken gericht is op machtspolitiek en waar de VS en de EU graag conflicten oplossen, houdt Rusland die liever in stand.

Op gebied van defensie en veiligheid zien we dat de schending van de soevereiniteit van Oekraïne geen geïsoleerd incident is, maar past binnen een ideologisch geheel en dat zij de kern van het Europese veiligheidsstelsel raakt. Daarnaast moet de militaire uitbouw van Rusland zeer serieus genomen worden: defensie uitgaven stijgen al ruim 20 jaar en gezien de lage personeelskosten komt die groei ten goede aan de uitbreiding van de slagkracht. De VS en NAVO zijn militair sterker dan Rusland, maar NIET op regionaal niveau. Daar heeft Rusland o.m. het voordeel van de aanwezigheid van de manschappen ter plaatse. Ook zonder een militaire wereldmacht te zijn, kan Rusland grote problemen veroorzaken in Europa en de wereldorde substantieel verstoren. Voor de Baltische Staten bijv. is denkbaar dat Rusland o.m. via de “Russische minderheden strategie”⁽⁴⁾ en hybride oorlog een overwicht bewerkstelligt en met kernwapendreiging voorkomt dat NAVO ingrijpt. Het is eigen aan hybride oorlogsvoering dat de situatie niet zwart-wit is, hetgeen het bepalen van een Art. 5-situatie bemoeilijkt.

China

China manifesteert zich in toenemende mate internationaal: vanuit aanvankelijk economie en handel, via ontwikkeling van infrastructuur t.b.v. winning van grondstoffen (bijv. in Afrika), wordt nu gewerkt aan invloedsferen. Dit geldt niet alleen Afrika, het Midden Oosten en Azië, maar ook (het zuidoosten van) Europa (Balkan, Hongarije, Griekenland), als onderdeel van het reactiveren van de aloude zijderoute, het zgn. *Belt and Road Initiative*. De haven van Piraeus—thans in Chinese handen—functioneert bijv. als *gate* naar Centraal Europa (i.p.v. Antwerpen en Rotterdam), waar grote Chinese investeringen plaatsvinden in o.m. strategische sectoren⁽⁵⁾. De Chinese inmenging heeft nu al effecten, zoals blijkt uit het stemgedrag van Balkanlanden in bijv. Mensenrechtenraad (tegen de EU). Ook in Griekenland wordt sterk rekening gehouden met China. Parallel hieraan zien we ook militaire expansie, zowel in uitbreiding van de Chinese strijdkrachten⁽⁶⁾ als annexatie van gebieden in de Zuid Chinese Zee, de doorgangsroute voor 75% van de wereldhandel⁽⁷⁾.

⁴ Anno 2019 wordt de actualiteit van deze strategie o.m. geïllustreerd in het besluit van Putin enige dagen na de verkiezing van de nieuwe president van Oekraïne (april 2019), om in Oekraïne wonende Oekraïense burgers de mogelijkheid te bieden binnen drie maanden het Russisch staatsburgerschap te verkrijgen (Underwood 2019) (Aut.).

⁵ Bijv.: 24% van het Griekse elektriciteitsnet is in Chinese handen.

⁶ Zie bijv. Westcott en Lendon (2018).(Aut.)

⁷ Tijdens de recente uitgebreide festiviteiten ter gelegenheid van de 200^e geboortedag van Marx is de bloei van China ideologisch geduid. Volgens Partijleider President Xi Jinping, zou het succes van China niet het resultaat zijn van een draai

De staatsgeleide economie van China streeft naar top-of-value chain. Bovendien werkt China op handelsvlak volgens een ander systeem, met modellen die WTO niet toelaat. Beide trends gaan ten koste van de VS en de EU. Op grond hiervan alleen al zou China nooit de rol kunnen spelen voor de EU/NL die de VS thans spelen. Maar er zijn meer redenen: (1) in tegenstelling tot de EU en de VS staat het Chinese bedrijfsleven volledig ten dienste van de Partij; (2) de EU en de VS hebben zorgen over *governance* en opereren volgens regelsystemen; China niet; (3) China is moeilijk te betreden omdat het concept van “open markt” niet richting China werkt. Tenslotte kennen de EU en de VS de cultuur van China niet—laat staan dat ze die doorgronden—terwijl de transatlantische relatie diep gaat.

5. Bespreking en aanbevelingen

Het is vooreerst opmerkelijk dat zowel de Defensie- als Handelsdeskundigen onafhankelijk van elkaar het cruciale belang van het Transatlantische bondgenootschap benadrukken, de samenwerking tussen de EU en VS onderstrepen en aangeven dat een disfunctionele relatie absoluut voorkomen moet worden. In het hier volgende zal kort worden ingegaan op een aantal aspecten, waarbij we ons o.m. vanwege de snelle ontwikkelingen concentreren op het lange termijn perspectief en ten principale niet ingaan op lopende kwesties of spanningen die zich thans tussen de Transatlantische partners manifesteren in het dossier Handel.

Veiligheid en defensie

- **Bijdrage NAVO.** Met het oog op het cruciale belang van de VS en de NAVO voor de defensie en veiligheid van de EU moet de geloofwaardigheid van de Europese lidstaten binnen NAVO vergroot worden. Dat versterkt ook de positie van de EU als (gespreks)partner voor de VS en maakt de EU belangrijker voor NAVO. Daartoe is nodig: (a) een verhoging van de defensie uitgaven conform NAVO-afspraken, (b) meer samenwerking met het VK, en (c) het realiseren van een EU beleid m.b.t. samenwerking. Zowel intern als extern (VS) moet evenwel duidelijk zijn dat het daarbij gaat om samenwerking **binnen** de NAVO-context, niet om NAVO-vervangende activiteiten (bijv. ter vervanging van inzet in Afghanistan of Irak; Nováki 2018). (Voor deze aanbevelingen, zie ook de Notitie “Balanceren op de Frans-Duitse as”. CDA-Cie. Buitenland, maart 2018).

In concreto betekent dit dat Nederland ontwikkelingen op dit gebied moet ondersteunen, zowel binnen de NAVO als de EU.

- **Cybersecurity.** De Transatlantische samenwerking op het gebied van cybersecurity behoeft versterking en uitbreiding. Voor Nederland betekent dit dat het zijn achterstand (ook t.o.v. andere EU-landen) moet inhalen en gebruik moet maken van de bijzondere positie die het heeft dankzij de digitale knooppunten.

---

naar het kapitalisme, maar van een door de partij geleide economische ontwikkeling, tegen armoede, tegen corruptie, en vóór een eerlijke samenleving: Marx's oorspronkelijke doelstellingen (Steven Jiang 2018). Zie ook Moran (2017). (Aut.)

- De interne complexiteit van de NAVO, die per onderwerp kan verschillen, mag niet uit het oog verloren worden. De verschillen betreffen bijv. bijdragen, hoogte BNP, maar ook situatie in Turkije of aan de Oostgrens van de EU. Voorkomen moet worden dat zij de NAVO dan wel de EU ontwrichten. Nederland heeft een unieke positie als partner binnen NAVO en moet ervoor zorgen die te behouden.
- Strategische sectoren. De EU en de nationale regeringen moeten veel alerter zijn op de geopolitieke gevaren van buitenlandse inmenging in strategische sectoren, bijv. elektriciteitsnetwerken, internet, watervoorziening, havens, etc. Het is van belang dat dergelijke buitenlandse inmenging of pogingen daartoe nauwlettend gevolgd worden—ook in Nederland—en in een internationaal kader (bijv. EU) beëindigd worden.
- Rusland en China. Een passende reactie op de expansiedriften van China (o.m. Zuid Chinese Zee) zal primair moeten komen van de grootmachten in de regio (Japan, Australië, etc.) en de VS. In ons eigen gebied, moeten de expansieingen van Rusland zeer serieus genomen worden, temeer omdat ze de politieke orde doorbreken en de territoriale integriteit van Europa op het spel zetten. Dit betekent dat in de komende jaren het accent van de Transatlantische samenwerking op het gebied van defensie dan ook daarop moet liggen. Ook als die samenwerking aan inflatie onderhevig zou zijn, is duidelijk dat ons meer richten op China en/of Rusland geen alternatief is.

Handel

- Gedeelde belangen en waarden. Vanuit de gedeelde waarden en belangen kunnen de VS en de EU/NL de wereldhandel op basis van regelsystemen en -handhaving bevorderen. Samenwerking en bondgenootschap zijn dan ook van cruciaal belang.

Binnen de Transatlantische relatie kunnen de gedeelde belangen in aard verschillen, maar dat staat een gezamenlijke aanpak niet in de weg—integendeel. Een actieve houding in dat opzicht is uiterst belangrijk. Een goed voorbeeld is de staalkwestie. Zowel de VS als de EU ondervinden nadelen van de overproductie van staal in China, waar die staatsindustrie sterk gesubsidieerd wordt. Amerikaanse tarieven kunnen de EU dubbel treffen, direct (hogere importtarieven) en indirect, wanneer staalimporten die oorspronkelijk naar de VS gingen, terechtkomen op de Europese markt. De EU heeft daarom vrijwaringsmaatregelen genomen ter bescherming van haar industrie.

De VS beogen met de tarieven de eigen staalindustrie te beschermen en druk uit te oefenen op China. De VS stellen dat China zich niet houdt aan eerlijke handelspraktijken doordat het enerzijds een staatsgeleide economie is, maar ook doordat het zich niet zou houden aan de WTO afspraken over *intellectual property rights*. Verder vinden de VS dat reciprociteit wat betreft de eisen voor investeringen ontbreekt. Een buitenlands bedrijf dat wil investeren in China, moet een *joint venture* oprichten. M.a.w. een Westers bedrijf geeft daarmee de Chinese partner—en dus de Chinese overheid—inzage in “bedrijfsgevoelige” informatie. Die eis heeft een strategisch doel en treft met name de innovatieve IT- en AI-industrie, waar Amerikaanse bedrijven nu leider zijn. In andere economische sectoren zijn de effecten minder dramatisch (Gros 2018a/b). Een VS-EU samenwerking

in dit gedeelde dossier kan ertoe leiden dat de Chinese overproductie van staal wordt aangepakt evenals de diefstal van intellectueel eigendom (Altmaier april 2018): gezamenlijk kunnen de EU en de VS de handelspraktijken van China, die de WTO richtlijnen schenden, aanpakken. Een succes op dat vlak—dat gecompliceerd wordt door de nucleaire kwestie van N.Korea—kan de aanloop vormen tot betere handelsafspraken met de EU. In concreto betekent dit dat Nederland als open en sterk exporterend land dergelijke ontwikkelingen moet steunen en bevorderen.

- Handelsovereenkomst. Grote landen prefereren bilaterale verdragen, kleine landen multilaterale verdragen, o.m. als blokvorming t.o.v. China. Dat pleit voor een EU handelspolitiek en voor een EU-VS handelsovereenkomst⁽⁸⁾. Dat biedt meerdere voordelen: (1) volgens WTO-regels zijn tariefaanpassingen⁽⁹⁾—over en weer—alleen mogelijk binnen vrijhandelsakkoorden. Bovendien (2) kan in een handelsakkoord het gehele scala aan VS-EU handelsactiviteiten aan de orde komen, en niet alleen de “tarieven”. Internationale handel betreft immers niet alleen goederen, maar ook diensten en investeringen. Waar de EU t.o.v. de VS een handelsoverschot heeft in “goederen”, is dat niet het geval op het gebied van diensten en investeringen. Zo willen EU-landen daarom bijv. toegang verkrijgen tot publieke aanbestedingen in de VS⁽¹⁰⁾. Vanuit een breder perspectief, tenslotte, (3) kan een dergelijk akkoord bovendien een op regels gebaseerd wereldhandelsstelsel waarborgen (zie ook “Het Transatlantic Trade Investment Partnership”, CDA Cie Buitenland, 2015). Vanuit de VS en de EU worden de mogelijkheden bekeken (Bravo en Chatterley 2018), die waarschijnlijk meer tijd vergen dan gewenst. Het is van groot belang dat Nederland dergelijke ontwikkelingen ondersteunt en waar mogelijk aanzwengelt.

- Rol lidstaten VS. Over het algemeen wordt in het dossier Handel de rol van de lidstaten in de VS ten onrechte onderschat. Tarieven en handelsakkoorden zijn weliswaar federale besluiten, maar de effecten laten zich voelen in de staten, die er belang bij hebben dat hun industrie via goede handelsovereenkomsten afzetgebied heeft en onderdelen kan verkrijgen. Bij TTIP is de positieve rol van de staten van cruciaal belang gebleken (Ludolph, p.c.). En de staat Texas heeft bijvoorbeeld nu en in het verleden een (bij)sturende rol gespeeld in het NAFTA dossier (thans USMCA).

- WTO. Voor Nederland als klein en open land is een geordende globale handel, met regels en handhaving van belang. Uiteindelijk geldt dat ook voor de EU. Dit benadrukt het belang van de WTO, zeker in het licht van een gezamenlijk front tegen China, dat de regels van WTO niet naleeft. De Amerikaanse kritiek op WTO bestaat al heel lang, maar er zijn signalen dat de VS WTO vooralsnog niet hebben afgeschreven, zoals evt. de mogelijkheid om de tarievenkwestie op te lossen via een EU-

⁸ Uiteraard met een andere naam dan TTIP. Opmerkelijk is dat TTIP—een bilaterale overeenkomst—nooit door Pres. Trump is opgezegd.

⁹ De ongelijke tarieven waaraan regelmatig gerefereerd wordt in de media, zijn het resultaat van eerdere handelsovereenkomsten, waarin binnen de EU Duitsland zich bijv. sterk heeft gemaakt voor lage importtarieven op auto's. Tarieven op landbouwproducten daarentegen zijn relatief hoog (cf. o.m. Croll c.s. 2018)

¹⁰ Zie bijv. Merkel's reactie op het voorstel van de VS-president om van de G7 een tariefvrije zone te maken (Interview 10 juni 2018, *Anne Will*, ARD): de Kanselier gaf aan dat voor haar een dergelijke tariefvrije zone ook betrekking zou moeten hebben op diensten en investeringen.

VS handelsakkoord. Dit is in lijn met *National Security Strategy* (¹¹), waarin gesteld wordt dat de VS een leidende rol willen blijven spelen in diverse internationale organisaties (WTO, IMF, World Bank, etc.) en die willen hervormen, bijv. ter bevordering van eerlijke handel (WTO, pp. 40-41). Het is dan ook van groot belang dat WTO waar nodig wordt aangepast, o.m. *Appellate Body*. Waar mogelijk zou EU/NL hierin een belangrijke (initiërende) rol moeten spelen.

- Internationale netwerken. De complexiteit van de geopolitieke situaties en de samenwerkingsverbanden benadrukken het belang van meerdere naast elkaar bestaande globale overlegorganen (IMF, OESO, G7, G20, etc.). Indien WTO een punt van kritiek blijft en/of VS eruit stappen, bijvoorbeeld, dan wordt de rol van de G20 groter. Met het oog op het multilaterale handelssysteem dat Nederland voorstaat, moet participatie in dergelijke netwerken actief nagestreefd worden.

- Rusland en China. Op grond van de in §4 genoemde redenen, is duidelijk dat Rusland en China op handelsgebied geen alternatief vormen voor de bijzondere rol die de VS spelen voor Nederland en de EU. Gezien de lange-termijn strategie van zowel Rusland als China en de toenemende rol die handel speelt in de geopolitiek, moet ervoor gezorgd worden dat de EU en de VS niet uit elkaar worden gedreven. Uiteindelijk zal dit ook in de verre toekomst de juiste weg zijn, ook als de relatie, die altijd fluctuaties heeft gekend, tijdelijk iets minder intensief zou worden.

6. Tenslotte

Uitgaande van de cruciale—herbevestigde—waarde van het Transatlantische bondgenootschap, zowel voor de defensie en veiligheid van Europa als de economie en internationale handel, hebben wij een aantal aanbevelingen geformuleerd, die wij gezien de snelle ontwikkelingen bewust algemeen hebben gehouden.

Samenvattend stellen wij dat met het oog op de geostrategische situatie nu en op de lange termijn, een krachtige en stabiele NAVO van wezenlijk belang is, met daarin de EU-lidstaten, waaronder Nederland, als een volwassen partner. Daarnaast heeft—geo-economisch gezien—de EU/NL er belang bij de multilaterale uitgangspunten op handelsgebied te koesteren. Samen met de VS kan juist binnen dat kader een op regels en fairheid gebaseerd wereldhandelssysteem bevorderd worden. Dat is o.m. van groot belang in de confrontatie met bijv. China, ook voor de VS. Dit betekent dan ook niet dat de toekomst van de Transatlantische relatie “meer van hetzelfde” zal zijn. Wij bepleiten juist een versterking van de relatie door een meer volwassen rol binnen NAVO en door actief in te zetten op een handelsovereenkomst ter consolidatie van de reeds bestaande intensieve handelsrelaties tussen de EU en de VS, een weg die eerder gevolgd is voor Canada. Veiligheid en handel zijn immers bij uitstek domeinen waarin de cruciale gedeelde waarden niet alleen concreet

---

¹¹ The *National Security Strategy* is een document waarin de zittende President van de VS (jaarlijks) voor het Congres de nationale veiligheid van de het land evalueert en zijn/haar beleid dienaangaande in grote lijnen formuleert en motiveert. De eerste versie van de huidige regering is in december 2017 uitgekomen.

vorm krijgen, maar waarin die ook verder uitgedragen kunnen en moeten worden. Zeker in het licht van de talrijke brandhaarden in de wereld, die de veiligheid en het op regels gebaseerd handelssysteem (kunnen) bedreigen.

Essentieel is bovendien dat de rol en het belang van de gedeelde waarden, die de grondslag vormen voor het Transatlantische bondgenootschap, de veiligheid en handel overstijgen daar waar het gaat om het bevorderen van mensenrechten, de internationale rechtsorde, rechtstaat, democratie, of menselijke waardigheid. Ontwikkelingen in IT en AI bijvoorbeeld bereiken een stadium waarin ethische vragen in toenemende mate een rol spelen en zij tonen dat sommige niet-Westerse landen daar anders mee omgaan. Ook dergelijke ontwikkelingen onderstrepen het belang van het Transatlantisch bondgenootschap, nu en op de lange termijn.

Naast gedeelde waarden wordt de Transatlantische relatie ook gekarakteriseerd door een zekere complementariteit. Grof gekarakteriseerd werkt de EU vaak vanuit “soft power”, daar waar de VS meer op daden gericht zijn. In de dossiers die thans urgent zijn—China, N. Korea and Iran—zijn veiligheid en handel nauw verstrengeld. Juist hierin ligt voor de EU/NL de mogelijkheid om als pratende en bemiddelende partij op te treden.

De Amerikaanse *National Security Strategy* (Dec. 2017) tenslotte beklemtoont de verbondenheid tussen de VS en de EU in hun streven naar democratie, individuele vrijheid en rechtstaat. Het vitale belang van een vrij en sterk Europa voor de VS wordt daarbij expliciet benadrukt (pp. 42-4). Met het oog op Rusland en China moeten zowel de EU als de VS inderdaad terdege beseffen dat hun verbondenheid en bondgenootschap in vorm en reikwijdte uniek zijn. Geen enkele andere (groot)macht beschikt daarover. Geopolitiek moeten de VS, de EU, en de EU-lidstaten onderling er dan ook voor waken dat zij tegen elkaar worden uitgespeeld.

7. Referenties

Geraadpleegde deskundigen

Sergei Boeke. Onderzoeker Univ. Leiden & International Centre for Counter Terrorism.

Matthew B. Bott. Office of Political and Economic Affairs, Embassy of the United States of America, NL.

Philip Hammerstein. U.S. Commercial Service, Embassy of the United States of America, NL.

Marja Kwast. Secretaris, Adviesraad Internationale Vraagstukken, Nederland.

Martijn Lak. Docent, Erasmus Universiteit Rotterdam

Charles M. Ludolph. Former Deputy Assistant Secretary, International Trade Administration, US Dept. of Commerce.

Marijn Noordam, Deputy Head, Trade Policy, Min. van Buitenlandse zaken, Nederland.

Sebastiaan Steyn. Directeur, Strategie, Beleidsplanning en Innovatie, Ministerie van Defensie

Caspar Veldkamp, Ambassadeur voor Nederland in Athene

Marhijn Visser, secretaris handelspolitiek VNO-NCW, Nederland

Hans Peter van der Woude, Buitenlandse Economische Betrekkingen – Int. Marktordening en Handelspolitiek, Ministerie van Buitenlandse Zaken

Geraadpleegde literatuur

Adviesraad Internationale Vraagstukken. 2017. “Rusland en de Nederlandse defensie-inspanningen”. 3-2017.

BBC. S.n. 2018. “Trump’s China tariffs could be imposed in June”. BBC 20.v.2018.

Bravo, Richard and Julia Chatterley. 2018. “Trump is willing to reopen TTIP amid EU-US trade dispute, Ross says”. *Bloomberg*, 29-3-2018.

- CDA Commissie Buitenland. 2018. “Balanceren op de Frans-Duitse as. Kansen en uitdagingen in Europa voor Nederland en het CDA”. Auteurs: Brigitte Bauer, Sebastiaan Bak, Bert Sonneveld.
- CDA Commissie Buitenland. 2015. “Het *Transatlantic Trade and Investment Partnership*”. Auteur: Brigitte Bauer. Lezers: Jeroen van den Biggelaar, Wim van de Camp, Willem Jan Laan, Rick van der Woud, Winand Quaedvlieg.
- Croll, Hannelore, Nikolaus Doll, en Gesche Wupper. 2018. “Trumps Handelsminister verspottet die Europäer”. *Die Welt* 28.v.2018.
- Gros, Daniel. 2018a. “Trade wars in a winner takes all world. Project syndicate” (CEPS) 6.iv. 2018.
- Gros, Daniel, 2018b. “How Europe should respond to Trump’s steel tariffs”. *CEPS Commentaries*.
- Freudenstein, Roland en Craig Kennedy. 2017. *A new Transatlantic agenda*. In Focus, Martens Centre.
- Jeffrey, James. 2018. “It would be a disaster for Texas”. BBC 17.v.2018.
- Jiang, Steven. 2018. “At the height of his power, China’s Xi Jinping embraces Marxism”. *CNN* May 18, 2018.
- Medlock, Kenneth B. 2017. “The Trump administration, trade and energy”. *Center for Energy Studies, Baker Institute for Public Policy*. (<http://bit.ly/2jyLyD4>; accessed May 2018).
- Moran, James. 2017. “No longer a new kid on the block”. *CEPS Commentary*. November 2017.
- Nováky, Niklas. 2018. “New American skepticism on EU defense cooperation”. *In Brief*, Martens Centre. March 2018.
- National Security Strategy of the United States* – December 2017.
- Reuters. S.n. 2018. “German minister Peter Altmaier urges EU unity in trade conflict with US”. Mei 2018.
- Smith-Meyer, Bjarke. 2018. “Germany eyes trade compromise with US ‘by summer’”. *Politico*. March 2018.
- Underwood, Alice. 2019. “Citizenship without borders: Russian passports for Ukrainian citizens”. Wilson Center, May 3, 2019.
- Westcott, Ben en Brad Lendon. 2018. “China’s first homegrown aircraft carries heads out for see trial”. *CNN* May 14, 2018.
- Wolff, Guntram B. “How should the EU position itself in a global trade war?” *Intereconomics*.2. 50-1. *National Security Strategy of the United States of America*. December 2017.

8. Samenvatting / Summary

Samenvatting

Op basis van informatie verkregen tijdens interviews met deskundigen op het gebied van Defensie en Veiligheid en op het gebied van Handel formuleert de Cie Buitenland aanbevelingen voor de lange termijn.

Bevindingen interviews deskundigen

Onafhankelijk van elkaar benadrukken beide groepen deskundigen het cruciale belang van het Transatlantische bondgenootschap, zowel op gebied van Defensie als Handel. Immers, naast de systematische militaire uitbouw en territoriale aspiraties van Rusland in de grensregio’s van de EU, moderniseert China zijn strijdkrachten en breidt die uit, doet het aan gebiedsuitbreiding en schendt het stelselmatig de WTO regels. Via het *Belt and Road Initiative* investeert het in strategische infrastructuur wereldwijd, ook in (centraal) Europa en verwerft het daarmee verstrekkende invloedsferen. China, waar de economie volledig ten dienste staat van de partij en waar niet volgens een systeem van waarden wordt geopereerd, kan niet de rol van de VS overnemen als de EU’s belangrijkste bondgenoot.

Aanbevelingen Cie Buitenland: Defensie en Veiligheid.

De EU/NL moet zijn geloofwaardigheid binnen de NAVO versterken door (a) het nakomen van de afspraken over de Defensiebijdragen; (b) meer militaire samenwerking, onderling en met het VK. De Transatlantische samenwerking m.b.t. *cyber security* behoeft versterking en NL moet achterstand op dat gebied inhalen. De EU en de nationale regeringen moeten veel alerter zijn op de geopolitieke gevaren van inmenging in strategische sectoren door buitenlands mogendheden.

Aanbevelingen Cie Buitenland: Handel.

Vanuit gedeelde waarden en belangen kunnen de EU en de VS een op regels gebaseerd wereldhandelssysteem bewerkstelligen. Samenwerking is aldus van cruciaal belang, ook in de confrontatie met China. In dat licht en ter versterking van beide economieën bepleit de Cie eveneens een vrijhandelsovereenkomst met de VS dat goederen, diensten, en investeringen omvat.

Aanbevelingen Cie Buitenland: Rol gedeelde waarden

Binnen de Transatlantische relaties staan gedeelde waarden centraal, die tevens de basis vormen van een op regels gebaseerde wereldorde (Art. 90, NL Grondwet). Zij overstijgen Veiligheid en Handel daar waar het gaat om het bevorderen van mensenrechten, de internationale rechtsorde, rechtstaat, democratie, of menselijke

waardigheid. Ontwikkelingen in IT en AI bijvoorbeeld bereiken een stadium waarin ethische vragen in toenemende mate een rol spelen en zij tonen dat niet-Westerse landen daar anders mee om kunnen gaan. Ook dergelijke ontwikkelingen onderstrepen het belang van het Transatlantische bondgenootschap en de gedeelde waarden die het dient, nu en op de lange termijn. De Transatlantische verbondenheid en bondgenootschap zijn uniek in vorm en reikwijdte. Geen enkele andere (groot)macht beschikt daarover. Geopolitiek moeten de VS, de EU, en de EU-lidstaten onderling er dan ook voor waken dat zij tegen elkaar worden uitgespeeld.

Summary

On the basis of information gathered during extensive interviews with experts in (a) Defense and Security and (b) Trade, the Committee evaluates the Transatlantic relationship and makes long-term recommendations.

Interviews with experts: findings

The experts in both areas independently of each other underscore the vital importance of the Transatlantic partnership, both in terms of Defense and Security, and Trade. In addition to the systematic military expansion of Russia and its territorial aspirations in the EU border regions, China continues to modernize and expand its military capabilities, advances its expansionism in the South China Sea, and systematically violates WTO rules. China invests in infrastructure across the globe, including (Central) Europe, thus acquiring powerful spheres of interest (*Belt and Road Initiative*). With its State-driven economy and absence of value-based leadership, China cannot assume the role of the US as the EU's major ally.

The Committee's Recommendations: Defense and Security

In order to enhance their credibility within NATO, the EU/NL have to (a) increase their Defense spending in compliance with their 2014 pledge (2% , GDP), and (b) expand military cooperation between the EU-NATO members and with the UK. In terms of cyber security, more Transatlantic cooperation is called for and the NL—lagging behind—need to modernize. The EU as well as the national governments should beware of involvement of foreign powers in their strategic sectors and act upon it.

The Committee's Recommendations: Trade

On the basis of their shared values and interests, the USA and the EU together are able to establish a rules-based global trade system. Their cooperation is therefore of crucial importance, also in confronting China. For that reason and for reasons of mutual economic growth, the Committee also strongly recommends a Transatlantic free trade agreement that take into account goods, services, and investments.

The Committee's Recommendations: Shared values

Shared values are at the core of the Transatlantic partnership. These same values also underlie a rules-based world order (Art 90, Netherlands Constitution) and they exceed Security and Trade with the promotion of democracy, international rule of law, human rights, or human dignity. Advancement in IT and AI, for example, increasingly challenges ethics, showing that non-Western countries may have a very different take on ethic issues. These developments as well underscore the importance of the Transatlantic partnership, today and in the future. The Transatlantic alliance is unique in form and scope, unknown to any other (super)power. From a geopolitical perspective the USA and the EU, and the individual EU-member states should therefore beware of divide and rule tactics that aim to jeopardize their unity.